

Záverečná karta projektu

Názov projektu Evidenčné číslo projektu **APVV-15-0036**

Východné Slovensko v 19. a 20. storočí vo vzťahu centra a periferie

Zodpovedný riešiteľ **prof. PhDr. Peter Švorc, CSc.**

Príjemca **Prešovská univerzita v Prešove - Filozofická fakulta**

Názov pracoviska, na ktorom bol projekt riešený

Inštitút histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity

Názov a štát zahraničného pracoviska, ktoré spolupracovalo pri riešení

Nebol

Udelené patenty/podané patentové prihlášky, vynálezy alebo úžitkové vzory, ktoré sú výsledkami projektu

Neboli

Najvýznamnejšie publikácie (knihy, články, prednášky, správy a pod.) zhrňujúce výsledky projektu – uveďte aj publikácie prijaté do tlače

Knižné publikácie a štúdie charakteru vedeckej monografie (AAA, AAB, ABA, ABB)
DŽUJKO, Ján. Slovenská národná agitácia na stránkach východoslovenskej tlače v rokoch 1918 – 1920. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2020, 95 s. ISBN 978-80-555-2562-4
KOVAL', Peter. Dejiny zdravotníctva v Prešove v medzivojnovom období. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2020, 122 s. ISBN 978-80-555-2542-6
FRANKOVÁ, Libuša. Slovenská spoločnosť na evanjelickom kolégiu v Prešove. (K študentskej samovzdelávacej národnokultúrnej činnosti v 19. storočí). Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2020, 113 s. ISBN 978-80-555-2502-0 Dostupné na: <https://ezproxy.pulib.sk:2067/web/kniznica/elpub/dokument/FrankovaL3>
ŠVORC, Peter. Budapest or Prague? Jews in Eastern Slovakia and Subcarpathian Rus' at the turn of the 20th century. Prešov: UNIVERSUM, 2020, 184 strán. ISBN 978-80-89946-15-0
KOLLÁROVÁ, Zuzana – ŠVORC, Peter. Štrba a jej dejiny do roku 1945. Obec Štrba: Štrba, 2020, 372 s. ISBN: 978-80-570-1640-3
ŠVORC, Peter. Od pluhu do senátorského kresla. Jurko Lažo a jeho doba (1867 – 1929). Prešov: UNIVERSUM, 2018, 271 strán, ISBN 978-80-89946-02-0
JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Juraj Kello-Petruškin na Šariši. Prešov: Prešovská univerzita, 2017. 192 s. ISBN 978-80-555-1884-8
ŠVORC, Peter. Štrbské vizitácie a ich aktéri. Od Tolerančného patentu po prvú svetovú vojnu. Prešov: UNIVERSUM, 2016, 243 strán. ISBN 978-80-89046-95-9
DERFIŇÁK, Patrik: Samuel Roth. K životu a dielu zakladateľa speleoarcheológie na

Slovensku. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2020, 150 strán, rukopis je zadaný do tlače).

Vedecké a odborné práce v karentovaných časopisoch (ADC, ADD, BDC, BDD)

ŠVORC, Peter. Dve periférie v dvoch krajinách október 1918 – január 1919. Východné Slovensko a Uhorská Rus na ceste do Československej republiky. In Historický časopis, roč. 68, č. 3/2020, s. 463-489. ISSN 0018-2575

Vedecké práce v recenzovaných zborníkoch a monografiách (AEC, AED):

Peter Švorc – Peter Koval' (ed.). Rok 1919 a Československo. Postavenie a premeny periférií nového štátu v procese jeho konštituovania. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2020, 350 s. ISBN 978-80-555-2527-3.

Peter Švorc (ed.). Život na periférii. Východné Slovensko v prúde času. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2020, 300 s., ISBN 978-80-555-2427-6

ŠVORC, Peter a Bosák, Martin. Bosák (eds.). V súkolí času. Michal Bosák a jeho doba. Košice, Gamajun, 2020, 257 s. ISBN 978-80-973219-4-9

Peter Švorc – Ľubica Harbuľová – Agnieszka Chlosta-Sikorska (eds.). Hranice a pohraničia II. Ambivalentný charakter pohraničných území. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019, 352 s. ISBN 978-80-555-2233-3

Peter Švorc – Peter Koval' (eds.). Východné Slovensko vo vzťahu centra a periférie. Prešov: Universum, 2018, 220 s. ISBN 978-80-89946-09-9

xxx

JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Súvislosti kandidatúry Slovákov na poslancov uhorského parlamentu v okrese Giraltovce v roku 1906. In Annales Scientia Politika, roč. 9, 2020, č. 1, s. 29-44. ISSN 1339-0732 (ERIH PLUS, DOAJ)

ŠVORC, Peter. Český etnograf Jan Húsek a jeho výskumná cesta po slovensko-rusínskom pomedzí v 20. rokoch 20. storočia. In Res Geastae. Czasopismo historyczne 2020 (11), s. 98-110. ISSN 2450-4475. (BazHum, Central and East European Online Library, Index Copernicus International)

DŽUJKO, Ján - KOVAL', Peter. Katolícka tlač na periférii Slovenska v medzivojnovom období. Vestník Sdruženia svätého Jozefa (1934 – 1938). In Historia Ecclesiastica, roč. 10, 2019, č. 2, s. 154-163. ISSN 1338-4341 (Scopus)

DERFIŇÁK, Patrik. Pred sto rokmi zomrel košický kanonik Štefan Lessko. In Historica Ecclesiastica. Časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v strednej Európe. Roč. 10, č. 1, Prešov 2019, s. 230-237. (Scopus)

JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Život a pôsobenie slovenského katolíckeho kňaza Štefana Mišíka na Spiši koncom 19. a začiatkom 20. storočia. In História Ecclesiastica, roč. 10, 2019, č. 1, s. 129-148. ISSN 1338-4341 (Scopus)

DERFIŇÁK, Patrik. K problematike obnovy hradných zrúcanín na Slovensku v 20. a 30. rokoch 20. storočia – Spišský hrad. In Annales historici Presovienses. Roč. 19, č. 2 Prešov 2019, s. 93-135. ISSN 1336-7528

DŽUJKO, Ján. Košické katolícke zprávy (1930 – 1938) (Náboženský katolícky časopis na periférii Slovenska). In Historia Ecclesiastica, roč. 9, 2018, č. 2. ISSN 1338-4341 (Scopus)

DŽUJKO, Ján. Slovenský gazda – týždenník Československej strany lidovej na periférii ČSR. In Annales historici Presovienses, 2/2018, Prešov: Prešovská univerzita. ISSN 1336-7528

FRANKOVÁ, Libuša. Významný predstaviteľ slovenského študentského spolkového hnutia na historickom území východného Slovenska v 19. storočí Michal Hlaváček. In Dejiny – internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove/e-Journal of Institute of History, Faculty of Arts, University of Prešov in Prešov [online]. Roč. 14, 2018, č. 2, s. 132-134. Dostupné na internete: < http://dejiny.unipo.sk/Dejiny_2_2018.pdf > ISSN 1337-0707.

ŠVORC, Peter. Východné Slovensko v dejinách Slovenska v 19. a 20. storočí (Metodologické poznámky). In ŠVORC, Peter – Koval', Peter (eds.). Východné Slovensko vo vzťahu centra a periférie. Prešov : UNIVERSUM, 2018, s. 75-104. ISBN 978-80-89946-09-9

ŠVORC, Peter. Začlenenie východného Slovenska do ČSR (1918 – 1919). In Nové obzory 34. Východné Slovensko v rokoch štátoprávných a politických zmien (1918 – 1968 – 1993). Prešov: Krajské múzeum 2018, s. 7-23. ISBN 978-80-89952-05-2

DERFIŇÁK, Patrik. 2017. Peniaze na rozvoj mesta. K hospodáreniu Prešova na prelome 19. a 20. storočia. In KUŠNÍR, Jozef (ed.). Nové obzory 33. Prešov v priestore a čase.

Prešov: Krajské múzeum v Prešove, 2017, s. 177-189. ISBN 978-80-89952-00-7

DŽUJKO, Ján. Zdravie ľudu (1928) – príloha Slovenského východu. In Medicína, farmácie a

veterinárni lékařství. Kapitoly k dějinám a vybraným tématům. Eds. Slabotinský Radek. Brno: Technické muzeum v Brně, 2017, s. 221-231. ISBN 978-80-87896-43-3

DŽUJKO, Ján. Slovenský drevársky priemysel – jediný odborný časopis Slovenska pre všetky odvetvia drevárskeho priemyslu. In K problematice dějin průmyslu, techniky a exaktních věd v českých zemích a na Slovensku v 19. a 20. století. Edice Acta Musei Technici Brunensis. Svazek 13. Eds. ČAPKA, František - SLABOTÍNSKÝ, Radek. Brno: Technické muzeum v Brně, 2017, s. 153-162.

KOVAL', Peter. 2017. Z histórie prešovského zdravotníctva – Okresná verejná nemocnica T. G. Masaryka. In KUŠNÍR, Jozef (ed.). Nové obzory 33. Prešov v priestore a čase. Prešov: Krajské múzeum v Prešove, 2017, s. 190-199. ISBN 978-80-89952-00-7

FRANKOVÁ, Libuša. Spoločenský spolok a jeho miesto v spoločensko-kultúrnom živote mesta Prešov. In Nadežda Jurčišinová, Peter Koval' (eds.). Šariš v dobových prameňoch. Príspevky k dejinám Šariša v 19. a 20. storočí. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016, s. 24-34. ISBN 978-80-555-1764-3

JURČIŠINOVÁ Nadežda. Zmeny v prešovskom strednom školstve v prvých rokoch po vzniku ČSR. In Miasto w Europie Środkowo – Wschodniej. Procesy modernizacyjne. Krakow : Wydawnictwo naukowe, 2016, s. 297-313. ISBN 978-83-7271-984-3

Uplatnenie výsledkov projektu

Východné Slovensko patrí k takým regiónom, ktoré prešli vo svojich dejinách zložitým vývojom, najmä z hľadiska národnostnej a konfesionalnej štruktúry jeho obyvateľstva, obzvlášť v 19. a 20. storočí, keď sa zásadným spôsobom zmenila národnostná a výrazne aj konfesionalná štruktúra obyvateľstva. Tento trend na začiatku 21. storočia síce nie je taký dynamický, ale existuje, týka sa tak demografických ako aj ekonomických a sociálnych aspektov, ktoré je potrebné sledovať a pri plánovacích aktivitách vlády, samosprávnych orgánov aj zohľadniť.

Výsledky výskumu by teda mohli slúžiť:

pre kvalifikované rozhodovanie pri podpore jednotlivých oblastí života v tomto regióne;
ako zdroj poznatkov z regionálnych dejín využiteľných v rámci vyučovania dejepisu a občianskej náuky na školách 1. a 2. stupňa;
ako podkladový materiál pre novú syntézu dejín Slovenska v 19. a 20. storočí.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v slovenskom jazyku (max. 20 riadkov)

Rozsiahla téma výskumu žiadala od riešiteľov, aby sa sústredili na ťažiskové oblasti východného Slovenska ako skúmanej periférie. Pri tom museli zohľadniť jej špecifiká, ktoré ju determinovali rovnako, ako determinovali obojsmerné vzťahy centra a periférie: (1) boli to bohaté dejiny tohto regiónu s charakterom celokrajinských udalostí (najmä protihabsburské povstania), ktoré zanechali stopy v historickej pamäti obyvateľstva bez ohľadu na jeho národnosť a konfesionalitu a premietali sa aj v aktuálnej prítomnosti 19. a 20. storočia; (2) hospodárska zaostalosť regiónu, (3) zlá až neúnosná sociálna situácia obyvateľstva, ktorá od poslednej tretiny 19. storočia do roku 1914 ústila do masového vyst'ahovalectva, (4) pestré etnické a konfesionalne zloženie obyvateľstva, ku ktorému Budapešť a po roku 1918 Praha (Bratislava) zaujímali diferencované postoje: preferovali alebo maďarské a prouhorsky orientované obyvateľstvo tak v mocenskej, ako aj vzdelanostnej sfére, využívajúc k tomu všetky tu pôsobiace cirkvi, spolky, kultúrne a telovýchovné organizácie (Budapešť do 1918), alebo slovenské a pročeskoslovensky orientované obyvateľstvo, pričom konfesionalita obyvateľov periférie už nezohrávala významnú úlohu (Praha, po 1918). Šlo v zásade o politickú a mocenskú rovinu, menej sa podpora centier prejavila v hospodárskej a sociálnej oblasti. Nefalšovaný záujem centier o pomoc periférii sa prejavoval len v zdravotníckej sfére, kde bol v 19. stor. vyvolaný hrozbou epidémií, ktoré ohrozovali celú krajinu. V 19. a 20. storočí k prebudeniu záujmu o perifériu prispela oblasť turistiky a športu, ktorá vďaka Vysokým Tatrám a kúpeľným miestam (napr. Bardejovské kúpele) lákala obyvateľov hlavných miest za oddychom. Z hľadiska slovenského obyvateľstva východného Slovenska zmena centra znamenala zásadnú kvalitatívnu zmenu v jeho živote, na periférnom postavení územia sa však nič nezmenilo.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v anglickom jazyku (max. 20 riadkov)

The broad topic required the researchers to focus on key areas of Eastern Slovakia as the studied peripheral territory. They had to consider its defining specifics, as well as the mutual relationship between the centre and the periphery: (1) the rich history of the studied region with events of national character (especially Anti-Habsburg Rebellions), leaving traces in the collective memory of the population, regardless their nationality or confession, and were also reflected in the then era (19th and 20th century); (2) the region's economic backwardness, (3) the population's unfavourable, possibly unbearable, social situation, resulting in, between the final third of the 19th century and the year 1914, mass emigration; (4) colourful ethnic and confessional composition of the population, viewed differently by Budapest and Prague (Bratislava) post 1918: either preferring the Magyar and pro-Hungarian population of the ruling and educated class, using all local churches, associations, cultural and sports organisations (Budapest prior to 1918), or the Slovak and Pro-Czechoslovak population, without the confession of people living on the periphery playing a significant role (Prague, post 1918). It mainly concerned the political and power-related level, the support of the centres manifested less obviously in the economic and social spheres. Genuine interest of the centres to help the periphery was only apparent in health care, which was invoked in the 19th century by the threat of epidemics endangering the entire country. In the 19th and 20th centuries, interest in the periphery was raised by tourism and sport which, thanks to the High Tatras and spa towns (such as Bardejov Spa), attracted inhabitants of the capitals. For the Slovak population of Eastern Slovakia, this meant a radical change in the quality of life which, however, did not change the peripheral position of the territory.